

Gözlük Takan Ergenlerde Beden İmajı Doyumu ve Depresyon: Karşılaştırmalı bir çalışma*

S. Halime ARSLAN**, İsmail İŞİGÜZEL***, Gülhanım HACIYAKUPOĞLU***, Ayşe AVCI****

ÖZET

Bu çalışmada amaç, gözlük takmanın ergenlerin beden imajı doyumu üzerine etkisini ve bunun depresyonla ilişkisini araştırmaktır. Çalışmaya Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı polikliniğine başvuran ve şaşılık ya da kırma kusuru nedeniyle gözlük takan 12-18 yaş arasındaki, 57 ergen alınmıştır. Çalışmada Beden İmajı Doyumu Ölçeği (BİDÖ) ve Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılmış; sonuçlar herhangi bir ruhsal ve bedensel hastalığı olmayan 44 ergeninkiyle karşılaştırılmıştır. Sonuçta, gözlük takan ergenlerin BİDÖ puanları takmayanlardan daha düşük, ÇDÖ puanları ise yüksek bulunmuştur. Gözlük takmanın kendileri için sorun yarattığını bildiren ergenlerin BİDÖ puanları, gözlük takmayla ilgili sorun yaşamayanlardan daha düşük, ÇDÖ puanları daha yüksektir. Gözlükle ilgili sorun olarak gözlüğün fizik görünümünü bozduğunu bildiren ergenlerin BİDÖ puanları, gözlüğün spor yaparken sorun yarattığını ya da alay edilmeye yolaçtığını bildiren ergenlerden anlamlı düzeyde düşük, ÇDÖ puanları ise yüksek bulunmuştur. Sonuçlar kaynaklar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, beden imajı doyumu, depresyon, gözlük

Düşünen Adam; 1996, 9 (1): 4-7

SUMMARY

The aim of this study was to evaluate the effects of wearing spectacles on the levels of body image satisfaction and its relationship to depression among the adolescents. Subjects were 57 adolescents aged 12-18 who were referred to the Ophthalmology Department of Çukurova University Hospital for strabismus or refractive error. We applied Body Image Satisfaction Questionnaire (BISQ) and Children's Depression Inventory (CDI) and compared the results with adolescents who did not have any physical and psychiatric disorder. The scores of BISQ were found to be lower whereas the scores of CDI were higher among the adolescents who wore spectacles. The adolescents who reported that wearing spectacles is considered by them as a burden, had lower scores of BISQ and higher scores of CDI than who did not have any problem with wearing spectacles. The BISQ scores of the adolescents who reported that wearing spectacles interfered with their physical appearance were lower and the scores of CDI were higher than the adolescents who had problems with playing sports and who were derided. The results were discussed along with relevant literature.

Key words: Adolescence, body image satisfaction, depression, spectacles

GİRİŞ

Ergenlik çağı kişinin nasıl görüldüğüne, başkalarına nasıl değerlendirildiğine büyük önem verdiği bir dönemdir. Bu dönemde hormonal değişiklikler,

hızlı büyüme ve gelişme ile bedende önemli fiziksel değişiklikler olur. Ergenlikte bir yandan bedende bu biyolojik değişiklikler süregelirken, bir yandan da fizik görünümün çekici ve toplumun ideallerine uygun olması özlemi vardır. Bu nedenlerle ergenin

* VI. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, *** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı

**** Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı

İlgisi fizik görünümüne yoğunlaşır, saatlerce ayna karşısında kendini inceleyebilir, bedeninin temizliği konusunda daha duyarlı olabilir. Bu dönemde fizik görünümle ilgili kusurlar abartılma eğilimindedir (7,8,17).

Berscheid ve ark. göre beden imajı kişinin bedensel doyumuyla ilişkilidir. Ergenlikte bedende dramatik değişiklikler olduğu için beden imajı özellikle önem kazanır. Beden imajı doyumunu kişinin özkavramı ve benlik saygısını etkileyen etkenlerden biridir (5). Beden imajı ile depresyon arasındaki ilişki birçok yazar tarafından bildirilmiştir. Bedrosian (3) ve Emery (10) depresyonu olan kişilerin -kendi fiziksel özellikleri hakkındaki atıfları üzerine kurulu- kendilik imajlarında bozukluk olduğunu ileri sürmüşlerdir. Peto hem psikotik özellikli hem de psikotik özellikli olmayan depresyonda beden imajının bozulduğunu bildirmiştir (18).

Noles ve ark. çalışmasında da beden imajı doyumunu daha düşük olan kişilerin daha yoğun depresif belirtiler gösterdiği bulunmuştur (15). Beck'in depresyonla ilgili bilişsel varsayımında "beden imajının bozulması" depresyonun bilişsel belirtileri arasında sayılmaktadır (2).

Erişkinlerle yapılan çalışmalarda gözlük takan kişilerin takmayanlara göre daha zeki, çalışkan ve yetki sahibi, ancak cinsel ve fiziksel açıdan daha az çekici olarak değerlendirildiği belirlenmiştir (1,9,21). Çocuk ve ergenlerde ise gözlük takmanın genellikle olumsuz duygular uyandırdığı, alay edilmeye ve fizik görünümle ilgili duygusal sorunlara yol açtığı bildirilmektedir (4).

Bu çalışmada amaç gözlük takmanın ergenlerin beden imajı doyumunu üzerine etkisini ve bunu depresyonla ilişkisini araştırmaktır.

MATERYEL ve METOD

Çalışmaya Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları polikliniğine başvuran ve şaşılık ya da kırma kusuru nedeniyle gözlük takan 12-18 yaşları arasındaki 57 ergen alınmıştır. Ergenlerin 27'sinin şaşılığı, 30'unun kırma kusuru vardır. Başka bir fiziksel ya da ruhsal hastalığı ya da zeka geriliği olanlar çalışmaya alınmamıştır.

Çalışmada şu ölçekler uygulanmıştır:

1. *Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği*: Kovacs (11) tarafından geliştirilmiş öz bildirim ölçeğidir. Her maddede üç değişik seçenek bulunan 27 maddeden oluşur. Her madde belirtinin şiddetine göre 0,1,2 puan alır. Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (16) tarafından yapılmıştır.

2. *Beden İmajı Doyumu Ölçeği*: Berscheid ve ark. (5) tarafından geliştirilmiştir. Erkekler için 27, kızlar için 26 beden bölgesini içeren, 5'li likert tipi bir öz bildirim ölçeğidir. Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çok (8) tarafından yapılmıştır.

Sonuçlar herhangi bir ruhsal ya da fiziksel hastalığı olmayan 44 ergenle karşılaştırılmıştır. Veriler "SPSS for Windows" paket programında, t testi ve Pearson korelasyon analizleriyle değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Ergenlerin yaş, cinsiyet, hastalık ve normal gruba göre BİDÖ ve ÇDÖ puan ortalamaları Tablo 1'de verilmiştir. BİDÖ puanlarıyla ÇDÖ puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı, negatif korelasyon bulunmuştur ($r: -0.8, p < 0.001$). ÇDÖ puanları yükselirken BİDÖ puanları düşmektedir. Gözlük takmayan ergenlerin BİDÖ puanları takanlara göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek ($t: 6.3, df: 99, p < 0.001$), ÇDÖ puanları düşük bulunmuştur ($t: 4.1, df: 99, p < 0.001$) (Tablo 2).

Şaşılık ya da kırma kusuru nedeniyle gözlük takanlar karşılaştırıldığında ise BİDÖ ve ÇDÖ puanları arasında anlamlı istatistiksel farklılık bulunmamıştır (Tablo 2). Ergenlerin gözlük takma konusundaki düşüncelerinin dört grupta toplandığı belirlenmiştir.

Tablo 1. Normal ve göz kusuru olan ergenlerin yaş, cinsiyet, BİDÖ ve ÇDÖ puanları

	Şaşılık	Kırma kusuru	Normal
Kız (n)	16	16	20
Erkek (n)	11	14	24
Yaş	14.3+/-2.3	14.0+/-1.9	13.3+/-2.3
BİDÖ	102.4+/-11.9	104.7+/-16.2	118.9+/-8.6
ÇDÖ	9.4+/-4.2	9.4+/-6.2	5.9+/-2.5

Tablo 2. Gözlük takan ergenlerle takmayanların BİDÖ ve ÇDÖ puanlarının karşılaştırılması

	BİDÖ	ÇDÖ
Normal	118.9+/-8.6	5.9+/-2.5
Şaşılık+kırma kusuru	103.4+/-14.4	9.5+/-5.3
	t:6.3 df:99 p<0.001	t:4.1 df:99 p<0.001
Normal	118.9+/-8.6	5.9+/-2.5
Kırma kusuru	104.7+/-16.2	9.4+/-6.2
	t:4.8 df:72 p<0.001	t:3.4 df:72 p<0.01
Normal	118.9+/-8.6	5.9+/-2.5
Şaşılık	102.4+/-11.9	9.4+/-4.2
	t:6.7 df:69 p<0.001	t:4.3 df:69 p<0.001
Şaşılık	102.4+/-11.9	9.4+/-4.2
Kırma kusuru	104.7+/-16.2	9.4+/-6.2
	t:0.3 df:55 p>0.05	t:0.06 df:55 p>0.05

Tablo 4. Gözlük takma konusunda sorun yaşayan ergenlerin BİDÖ ve ÇDÖ puanları

	BİDÖ	ÇDÖ
Sorunu olmayanlar	110.0+/-14.1	7.2+/-3.9
Sorunu olanlar	100.0+/-13.4	10.5+/-5.6
	t:2.5 df:55 p<0.05	t:2.2 df:55 p<0.05
Fizik görünümü değiştiriyor	94.5+/-13.4	13.1+/-5.9
Alay ediliyor ve spor yaparken sorun yarat.	105.7+/-10.8	8.0+/-3.8
	t:2.8 df:37 p<0.01	t:3.1 df:37 p<0.01

Bunlar:

1. Gözlükle ilgili sorun yaşamayanlar (gözlüğün kendilerine yakıştığını ya da gözlükle görmelerinin düzeldiğini bildirenler bu grupta toplanmıştır).
2. Spor yaparken gözlüğün sorun yarattığını bildirenler.
3. Gözlüğün alay edilmelerine yol açtığını bildirenler.
4. Gözlüğün fizik görünümünü bozduğunu, değiştirdiğini bildirenler.

Bu dört gruptaki ergenlerin BİDÖ ve ÇDÖ puanları Tablo 3'de görülmektedir. Gözlük takma konusunda sorun yaşamayanların BİDÖ puanları diğer üç gruba göre istatistiksel anlamlı düzeyde yüksek (t:2.5, df:55, p<0.05), ÇDÖ puanları ise düşük (t:2.2, df:55, p<0.05) bulunmuştur (Tablo 4).

Gözlük takma konusunda sorun yaşayanlardan ise gözlüğün fizik görünümünü bozduğunu ya da de-

Tablo 3. Ergenlerin gözlük takma konusundaki düşünceleri ve BİDÖ ile ÇDÖ puanları

	BİDÖ	ÇDÖ
Sorunu olmayanlar n=18	110.0+/-14.1	7.2+/-3.9
Alay edilenler n=6	107.5+/-10.5	9.0+/-4.2
Fizik görünümünü değiştiriyor n=19	94.5+/-13.4	13.1+/-5.9
Spor yaparken sorun olanlar n=14	105.0+/-10.9	7.6+/-3.5

ğiştirdiğini düşünenlerin BİDÖ puanları, diğer iki gruptaki ergenlerden istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde düşük (t:2.8, df:37, p<0.01), ÇDÖ puanları ise yüksektir (t:3.1, df:37, p<0.01) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu çalışmaya katılan ergenlerin BİDÖ puanlarıyla ÇDÖ puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı negatif korelasyon olduğu, BİDÖ puanları yükselirken ÇDÖ puanlarının düştüğü görülmüştür. Bu hem gözlük takan hem de takmayan ergenlerde geçerlidir. Çocuk, ergen ya da erişkinlerle yapılmış diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Beden imajı doyumu kişinin olumlu öz-kavramı (positive self concept) ve benlik saygısı (self esteem) ile yakından ilişkilidir. Düşük benlik saygısı ve olumsuz öz-kavramı (negative self concept) depresyonun özgül belirtileridir (14,15,23).

Marsella ve ark. depresyonu olan lise öğrencilerinde beden imajı doyumunun daha düşük olduğunu bildirmişlerdir (13). Bunda depresyonun, kişinin beden imajı algısı üzerine etkisi olabileceği gibi, fizik görünümünü daha az çekici bulan kişilerin depresyona daha yatkın olabileceği de ileri sürülmektedir (6,12,13).

Erişkinlerde yapılmış çalışmalar, beden imajı doyumu düşüklüğünün depresyona ikincil geliştiğini düşündürmektedir. Oysa çocuk ve ergenlerde tam tersi bir durumun söz konusu olduğu; beden imajı doyumu düşük olup, kendi bedenini çekici bulmayanlarda depresyona yatkınlık olduğu ileri sürülmektedir (14).

Gözler kişinin bedeninde, ilk bakışta dikkatin odaklandığı, duyguları dile getirme, gösterme ve duygusal iletişimde önemli rolü olan beden bölgeleridir. Bu nedenle fiziksel çekicilikte büyük önem taşımaktadırlar (20).

Yapılan bir çalışmada deneklerde gözlük biçimi değiştirmenin, fizik görünümüne etkisinin kontakt lens kullanımına göre, çok daha az olduğu belirlenmiştir (22).

Gözlük, hızlı gelişme ve değişme dönemine girmiş, fizik görünümüyle aşırı ilgili bedensel kusurlarını abartma eğiliminde olan ergenek tarafından, fizik çekiciliği bozan, beden imajını değiştiren ve doyumunu azaltan bir nesne olarak algılanabilir. Çalışmamızda gözlük takan ergenlerin BİDÖ puanlarının takmayanlardan daha düşük, ÇDÖ puanlarının ise daha yüksek olduğu görülmektedir.

Schonfeld ergenlikte beden imajında algılanan idealden sapmaların aşağılık duygusuna ve depresyona varabileceğini bildirmiştir (19). Çalışmada gözlük takan ergenlerden en düşük BİDÖ ve en yüksek ÇDÖ puanlarının olduğu grup, gözlüğün fizik görünümünü bozduğu ya da değiştirdiğini bildiren gruptur.

Bu çalışmanın sonuçları gözlük takmanın ergenlerde beden imajı doyumunu azaltan etkenlerden biri olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Beden imajı doyumundaki azalmanın depresif belirti puanlarında artmayla birlikte olduğu sorunlarla birlikte, beden imajı doyumunu etkileyebilecek diğer etkenleri de -sosyoekonomik düzey, okul başarısı, fiziksel etkinlikler, cinsel olgunlaşma zamanı gibi içeren çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Bartolini T, Kresge J, McClellan M, et al: Perceptions of personal characteristics of men and women under three conditions of eyewear. *Percept Mot Skill* 67:779-82, 1988.
2. Beck AT: The diagnosis and management of depression. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1973.
3. Bedrosian RC: The application of cognitive therapy techniques with adolescents. In new directions in cognitive therapy. Emery G, Hollon SD, Bedrosian RC (eds). New York, Guilford Press, 1981.
4. Bernfeld A: Psychological impact of eyeglasses. *Bull Soc Belge Ophtalmol* 253:57-62, 1994.
5. Bersheid E, Walster E, Bohrnstedt G: The happy American body: a survey report. *Psychology Today* (November): 119-31, 1973.
6. Cash TF, Burns DS: The occurrence of reinforcing activities in relation to locus of control, success-failure expectancies and physical attractiveness. *J Pers Assess* 41:387-91, 1977.
7. Collins JK, Plahn MR: Recognition accuracy, stereotypic preference, aversion, and subjective judgement of body appearance in adolescents and young adults. *J Youth Adolesc* 17:317-34, 1988.
8. Çok F: Body image satisfaction in Turkish adolescents. *Adolescence* 98:409-13, 1990.
9. Edwards K: Effects of sex and glasses on attitudes toward intelligence and attractiveness. *Psychol Rep* 60:590, 1987.
10. Emery G: A new beginning: How you can change your life through cognitive therapy. New York, Simon & Schuster, 1981.
11. Kovacs M: The children's depression inventory. *Psychopharmacol Bull* 21:995-98, 1985.
12. Lewinsohn PM: A behavioral approach to depression. In: Friedman RJ, Katz MM (eds). *The psychology of depression: contemporary theory and research*. Washington DC, Winston VH.
13. Marsella AJ, Shizuru L, Brennan J, et al: Depression and body image satisfaction. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 12:360-71, 1981.
14. McCabe M, Marwit SJ: Depressive symptomatology, perceptions of attractiveness and body image in children. *J Child Psychol Psychiatr* 34:1117-24, 1993.
15. Noles SW, Cash TF, Winstead BA: Body image, physical attractiveness and depression. *J Consult Clin Psychol* 53:88-94, 1985.
16. Öy B: Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg* 2:132-36, 1991.
17. Öztürk MO: Ruh sağlığı ve bozuklukları. 5. baskı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1994.
18. Peto A: Body image and depression. *International Journal of Psychoanalysis* 53:259-63, 1972.
19. Schonfeld WA: Body image disturbances in adolescents. *Arch Gen Psychiatr* 15:16-21, 1966.
20. Terry RL: Further evidence on components of facial attractiveness. *Percept Mot Skill* 45:130, 1977.
21. Terry RL: Eyeglasses and gender stereotypes. *Optometry and Vision Science* 66:694-97, 1989.
22. Terry RL: Effects of facial transformations on accuracy of recognition. *J Soc Psychol* 134:483-93, 1994.
23. Wright MRV: Body image satisfaction in adolescent girls and boys: a longitudinal study. *J Youth Adolesc* 18:71-83, 1989.